

Journal of Scientific Papers “Social development & Security”
home page: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/>

Chorny V. S. (2018) Osoblyvosti demokratychnoho tsyvil'noho kontrolyu nad viys'kovoyu sferoyu ukrayins'koho suspil'stva na suchasnomu etapi [Features of democratic civilian control of the military sphere of Ukrainian society at the modern stage]. *Social development & Security*. 3(5), 3–13. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1296092>

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД
ВІЙСЬКОВОЮ СФЕРОЮ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ**

Mit der Dummheit Kämpfen die Götter selbst vergebens
Ф. Шиллер, “Die Jungfrau von Orleans”

Віталій Чорний

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського,
проспект Повітрофлотський, 28, м. Київ-049, 03049, Україна,
e-mail: chvs15@ukr.net
д.філос.н., професор

Article history:

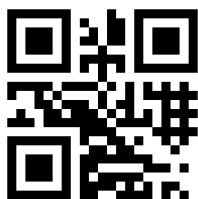
Received: April, 2018
1st Revision: May, 2018
Accepted: June, 2018

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1296092>

Анотація: У статті проведено аналіз чинників, які негативно впливають на демократичний цивільний контроль над військовою сферою українського суспільства та цивільно-військові відносини загалом. Виходячи з цього, робиться висновок про необхідність уточнення змісту низки понять, які стосуються безпекового середовища, максимального заповнення прогалін, що існують в нормативно-правових актах стосовно зазначеної проблеми, створення підвалин для напрацювання законодавчої бази, яка сприятиме формуванню стабільних цивільно-військових відносин та розбудові потужної військової організації України. Особливої

актуальності розгляд зазначеної проблеми набуває напередодні ухвалення українським парламентом Закону України “Про національну безпеку України”.

Ключові слова: військова організація держави, військова сфера суспільства, демократичний цивільний контроль, цивільно-військові відносини, сектор безпеки і оборони.

Чорний В. С. Особливості демократичного цивільного контролю над військовою сферою українського суспільства на сучасному етапі. *Social development & Security*. 2018. № 3 (5). С. 3–13.

URL: <http://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/article/view/41/38>

1. Постановка проблеми

Сучасна Україна переживає складний та відповідальний етап свого розвитку, який обумовлюються наростанням кризових явищ, виникненням нових загроз і викликів національній безпеці, зокрема у військовій сфері. Серед багатьох проблем, породжених динамізмом сучасної епохи, особливе місце посідає російська експансіоністська політика, яка кардинально змінила військово-політичну обстановку у світі. Російська Федерація вперше після Другої світової війни поставила під сумнів усталеність кордонів між державами, здійснивши анексію Криму та окупацію східних теренів України. Зазначені чинники вимагають нових підходів до проблем гарантування військової безпеки і, зокрема, цивільно-військових відносин.

Як відомо, стабільність будь-якого суспільства забезпечується сталістю цивільно-військових відносини. Їхній стан є індикатором демократичної зрілості суспільства, а тому формування цивільно-військових відносин та системи демократичного цивільного контролю має життєво важливе значення для державності кожної країни, особливо за умов загрози соціальної дезорганізації і втрати суверенітету.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Зазначена проблема достатньо ґрунтовно висвітлена в українській науковій літературі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Як свідчить проведений аналіз, червоною ниткою майже через усі матеріали проходить думка про те, що демократичний цивільний контроль у військовій сфері уособлює загальноновизнану у світі модель цивільно-військових відносин, зумовлює підпорядкованість діяльності військової організації держави цивільній владі та верховенство політичного керівництва у сфері національної безпеки та оборони. Він є важливою складовою демократичного суспільства.

На думку Л. Будаг'янц, “зміст поняття “демократичний цивільний контроль” включає в себе спільну громадянську відповідальність за долю держави та її військової організації, за реальне функціонування норм права та суспільної моралі в силових структурах, за захист прав “громадянина у військовій формі”. Ця спільна відповідальність закладає гарантії та відкриває потужні ресурси для розвитку суспільства загалом і такого соціального інституту, як військова організація зокрема” [5, с. 84]. Отже, як бачимо, раціонально організований демократичний цивільний контроль за діяльністю військової організації держави може сприяти її модернізації та захисту суспільства від військово-політичних інтервенцій та агресій.

У свою чергу, в науково-організаційному збірнику “Актуальні проблеми реалізації політики національної безпеки України в оборонній сфері”, зазначається, що “існує подвійний зв'язок між цивільним контролем і аспектами військової реформи. Нині реформа військової системи є найважливішим завданням, що постає перед цивільним контролем. І навпаки, військова реформа – тобто реформа усієї військової системи – повинна забезпечити значне поліпшення контрольних механізмів” [1, с. 74].

Проте оскільки серед науковців і практиків бракує розуміння глибинної сутності демократичного цивільного контролю, нерідко спостерігається підміна засадничих понять – “державний контроль” видається за “демократичний цивільний контроль” і навпаки. Крім того, серед нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у військовій сфері загалом і в галузі демократичного цивільного контролю зокрема існує безліч колізій та суперечностей, на які майже не звертають уваги дослідники.

Водночас, у більшості публікацій проблема демократичного цивільного контролю розглядається переважно в теоретичному аспекті, без проникнення до глибинної сутності цього надзвичайно складного соціального явища.

3. Постановка завдання

Зважаючи на стан справ, який склався в галузі цивільно-військових відносин у сучасному українському соціумі, а також триваючу російсько-українську війну, назріла нагальна необхідність уточнення змісту понять “демократичний цивільний контроль”, “сектор безпеки”, “військова організація держави”, “Збройні Сили України”; максимального заповнення прогалін, які існують в нормативно-правових актах стосовно зазначеної проблеми; створення підвалин для напрацювання законодавчої бази, яка сприяла б формуванню стабільних цивільно-військових відносин та розбудові потужної військової організації України.

Особливої актуальності розгляд зазначеної проблеми набуває напередодні ухвалення українським парламентом Закону України “Про національну безпеку України”.

4. Виклад основного матеріалу

В Україні з часу проголошення незалежності Збройні Сили послідовно дотримувалися демократичних принципів цивільно-військових відносин, з гідністю виконуючи свій конституційний обов’язок. Проте події 2014 р., пов’язані з російською агресією, висвітлили низку проблем у царині військової безпеки і, відповідно, демократичного цивільного контролю над військовою організацією та правоохоронними органами держави: Збройні Сили не змогли гарантувати суверенітет та територіальну цілісність України, а більшість правоохоронців були завербовані противником і масово переходили на його бік.

Мак’явеллі Н. у своїй праці “Державець” наголошував, що головними підвалинами усіх держав – як нових, так і старих – є “добрі закони і сильне військо”. Але не може бути, писав він, “добрих законів там, де немає сильного війська, а де є сильне військо, звісно, будуть добрі закони”. Тому, продовжував він, “я не стану зупинятися на законах, а розповім про військо” [12, с. 448].

Ми ж, на противагу Н. Мак’явеллі, не будемо зупинятися на характеристиці нашого війська, а відразу перейдемо до законодавчої бази, яка стосується демократичного цивільного контролю у військовій сфері України.

Як відомо, засадничим нормативно-правовим актом у цій царині є Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” [13]. Проте, якщо з суб’єктами демократичного цивільного контролю ситуація більш-менш зрозуміла, то суперечності щодо його об’єкта проявилися вже під час ухвалення зазначеного документа. Нагадаємо, що 19 червня 2003 р. разом із Законом України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, був ухвалений Закон України “Про основи національної безпеки України” [14]. Але незважаючи на те, що зазначені нормативно-правові акти ухвалені в один день, поняття “військова організація держави”, яке застосовується в них, за своїм змістом не є тотожним.

Так, зокрема, якщо Закон України “Про основи національної безпеки України” визначає військову організацію держави як “сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз” (абзац п’ятий ст. 1), то відповідно до Закону України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” військова організація держави – це “охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до Конституції і законів України, діяльність яких перебуває під демократичним контролем суспільства і відповідно до Конституції та законів України

безпосередньо спрямована на вирішення завдань захисту інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз” (абзац третій ст. 1).

Відтак, якщо в Законі “Про основи національної безпеки України” військова організація – це проста сукупність елементів, то в Законі “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, військова організація – це вже охоплена єдиним керівництвом сукупність елементів, тобто така, що передбачає наявність єдиного управлінського центру та чіткої структури з домінуванням суворох організаційних засад (структурних, функціональних, координаційних тощо).

Те ж саме стосується і правоохоронних органів. Так, відповідно до Закону України “Про основи національної безпеки України”, “правоохоронні органи – це органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій”. Натомість у Законі України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” “правоохоронні органи – це державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції”.

Відтак, якщо у першому випадку правоохоронні органи – це органи, які здійснюють тільки “правоохоронні функції”, то у другому – “правозастосовні або правоохоронні”.

На відміну від вищенаведених нормативно-правових актів, в Законі України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” [15], ухваленому ще 23 грудня 1993 р., дається ще й третє визначення поняття “правоохоронні органи”. Відповідно до цього закону, “правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції” (п. 1, ст. 2).

Тенденції законодавчої невизначеності та неврегульованості щодо демократичного цивільного контролю у нашій державі знайшли своє продовження і в інших нормативно-правових актах, які мають статус підзаконних актів. Так, зокрема, відповідно до Закону України “Про основи національної безпеки України” “розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України, доктрини, концепції, стратегії і програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи військового будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній обстановці з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України. Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України є документами, обов’язковими для виконання, і основою для розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки” (абзац другий, ст. 2).

Що ж відбувається на практиці: у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 [16], взагалі відсутня будь-яка згадка про Воєнну організацію України, натомість запроваджено нове поняття “сектор безпеки і оборони України” (п. 3.2). Далі – більше: у Воєнній доктрині України, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015 [17], розкривається зміст поняття “сектор безпеки і оборони”. Відповідно до зазначеного Указу Президента України, “сектор безпеки і оборони – це охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, діяльність яких за функціональним призначенням відповідно до Конституції та законів

України спрямована на захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України” (абзац 12, п. 4).

Якщо уважно проаналізувати наведену дефініцію, неважко помітити, що вона є компіляцією визначень “воєнної організації держави”, взятих із законів України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” і “Про основи національної безпеки України”. Водночас поняття “сектор безпеки і оборони України” не унормоване на належному рівні. Те, що воно побіжно згадується в Законі України “Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України”, ухваленого 23 лютого 2006 р. [18], у такому контексті: “Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки і оборони України” (п. 2, ст. 2), є свідченням радше не легітимізації зазначеного поняття, а відсутності системності в роботі українського законодавця.

Ще більшою суперечністю між зазначеними нормативно-правовими актами є питання про відповідність між структурами Воєнної організації держави і сектору безпеки і оборони України. Так, зокрема Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” визначає, що “демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави – це комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни” (абзац четвертий, ст. 1). Тобто, як бачимо, система демократичного цивільного контролю передбачає структуру Воєнної організації держави і правоохоронних органів. Але чи збігається ця структура зі структурою нового тренду, яким на сучасному етапі став сектор безпеки і оборони України?

На сьогодні чинних нормативно-правових актів, які б розкривали структуру Воєнної організації держави, не існує, а ті, що є, розкривають її опосередковано. Так, зокрема у ч. 1 ст. 2 Закону України “Про оборону України” зазначається, що “оборона України базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх ланок воєнної організації України, органів місцевого самоврядування, єдиної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони”. Тут, як бачимо, до окремих елементів, що складають підґрунтя оборони України, зараховані органи державної влади, усі ланки військової організації, органи місцевого самоврядування, єдина система цивільного захисту та національна економіка. Зміст поняття “усі ланки воєнної організації України”, вочевидь, розкриває ч. 1 ст. 12 зазначеного нормативно-правового акту, у якій зазначається, що “участь в обороні держави разом із Збройними Силами України беруть у межах своїх повноважень інші військові формування, утворені відповідно до законів України, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України, а також відповідні правоохоронні органи” [19].

Проте це тільки гіпотетично, натомість структуру квазілегітимного поняття “сектор безпеки і оборони України” розкрито детально. Так, зокрема, у чинній Воєнній доктрині України зазначається, що сектор безпеки і оборони України складається із сил безпеки (державні правоохоронні та розвідувальні органи, сили цивільного захисту та органи загальної компетенції, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України) і сил оборони (Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба

транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави) (п.4).

Не будемо зупинятися на розгляді вищенаведеної структури сектору безпеки і оборони, оскільки вона, як і саме визначення цього поняття, некоректна. Зазначимо лише, що, як засвідчив побіжний аналіз, структура Воєнної організації держави в певній мірі збігається зі структурою так званого сектору безпеки і оборони України. При цьому треба мати на увазі, що самі поняття “військова організація держави” і “сектор безпеки і оборони України” за обсягом та змістом різні. Так, зокрема, військова організація держави є поняттям одиничним та конкретним, а сектор безпеки і оборони – загальним та збірним.

Зважаючи на вищезазначене, виникає питання – чи здатний Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” повноцінно виконувати завдання, які на нього покладаються та регулювати цивільно-військові відносини, що є сукупністю “правових взаємовідносин між суспільством та складовими частинами Воєнної організації держави, які охоплюють політичні, фінансово-економічні, соціальні та інші процеси у сфері національної безпеки і оборони” (ч. 1, ст. 1 зазначеного закону)? Відповідь однозначно негативна.

Така ситуація вимагає негайних і рішучих кроків для створення ефективної системи демократичного цивільного контролю над військовою сферою українського суспільства. Ситуація ускладнюється ще й тим, що ми де-факто перебуваємо у стані війни з Російською Федерацією.

На нашу думку, під час удосконалення системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України необхідно розв’язати такі головні завдання:

- негайно розпочати ефективну модернізацію українського суспільства з метою уникнення умов, за яких збройні сили зможуть здійснити військово-політичну інтервенцію;
- привести до раціонального стану нормативно-правову базу, яка регулює цивільно-військові відносини в українському суспільстві загалом і питання демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України зокрема.
- приступити до створення соціальної бази та механізмів ефективного використання неформального контролю над сектором безпеки і оборони України;
- посилити правове виховання українських громадян з метою прищеплення їм так званого “принципу морального самообмеження” щодо вищості політичних структур стосовно сектору безпеки і оборони України та їхньої провідної ролі в політичному процесі;
- ліквідувати мультисистемну кризу у військовій сфері українського суспільства, створити раціональну соціальну модель сектору безпеки і оборони України (на сьогодні в Україні крім Збройних Сил існує шість так званих військових формувань (Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України, Управління державної охорони України, Служба безпеки України, Національна гвардія України) загальною чисельністю понад 450 тис. військовослужбовців; понад 11 правоохоронних органів загальною чисельністю понад 500 тис. осіб. Натомість спецслужб у загальноприйнятому розумінні цього органу в Україні протягом незалежного існування як не було, так і немає).

Отже, як бачимо, загальна чисельність об’єктів демократичного цивільного контролю складає близько мільйона осіб. А це приблизно 2,5% від загальної чисельності населення України. Такий стан справ вимагає негайного реформування військової сфери українського суспільства.

На сьогодні значна частина міжнародних організацій, НАТО та ЄС вже не розрізняють оборону і безпеку, називаючи їх сектором безпеки. Під сектором безпеки вони розуміють сукупність усіх органів та сил, обов’язок яких полягає у захисті суспільства, держави та її

інститутів. До його складу входять стрижньові структури, такі як збройні сили, правоохоронні органи, воєнізовані формування, органи розвідки та безпеки, митна служба, берегова охорона і прикордонна служба, а також ті інститути, які формулюють, здійснюють та контролюють політику внутрішньої і зовнішньої безпеки [20, с. 23].

5. Висновки

Отже, враховуючи світовий досвід та спираючись на розробки вітчизняних та іноземних науковців, вважаємо за доцільне для позначення сукупності державних органів та організацій, які покликані гарантувати безпеку особи, суспільства та держави, використовувати на законодавчому та доктринальному рівнях поняття **“сектор безпеки України”**. Виходячи з цього, пропонується розрізняти такі елементи сектору безпеки України:

особиста безпека громадян, громадська безпека – гарантують правоохоронні органи;

державна безпека – гарантують спецслужби;

військова безпека – гарантує військова організація України.

Усі без винятку названі елементи сектору безпеки повинні бути реформовані у річищі модернізації українського суспільства. Найголовнішим напрямом реформування сектору безпеки повинно стати чітке та однозначне розмежування усіх силових структур України з урахуванням їхніх функцій у системі безпеки відповідно до запропонованої моделі. У межах кожного з цих сегментів необхідно здійснити уніфікацію всього, що стосується матеріально-технічного забезпечення, підготовки кадрів та проходження служби особовим складом (державної чи військової).

Перші два елементи необхідно повністю та беззастережно демілітаризувати, як це прийнято в усьому світі. Їхня діяльність повинна стати прозорою та доступною для демократичного цивільного контролю.

Узагальнення та синтез існуючих у науковій думці уявлень, підходів і концепцій дозволяють дати нове визначення військової організації держави. **Військова організація держави** – це структурно оформлений та ієрархічно упорядкований специфічний соціальний інститут суспільства, у якому домінують функціональні та субординаційні відносини, особливий елемент державного механізму, наділений владними повноваженнями і відповідними матеріально-технічними засобами (озброєнням та військовою технікою) для виконання функцій держави в галузі військової безпеки та під час надзвичайних ситуацій, що загрожують її сталості.

Спираючись на світовий досвід, а також виходячи з вищенаведеного визначення військової організації держави, пропонується вважати, що **Збройні Сили України** – це військова організація держави, призначена для гарантування військової безпеки України усіма наявними в неї засобами та виконання зобов'язань держави перед регіональною і світовою спільнотою щодо гарантування міжнародної безпеки.

Новий підхід до сектору безпеки України та його структурних елементів вимагатиме й нових підходів до визначення демократичного цивільного контролю над ним. На нашу думку, **демократичний цивільний контроль над сектором безпеки України** – це комплекс правових, організаційних та інформаційних заходів, які здійснюються відповідно до законодавства України з метою забезпечення неухильного дотримання законності і відкритості в діяльності усіх його складових, сприяння їхній ефективній діяльності та виконанню покладених на них функцій.

Таким чином, вдало проведена реформа військової сфери українського суспільства стане надійною запорукою ефективного демократичного цивільного контролю над нею та надійного гарантування військової безпеки нашої держави. Українське суспільство нарешті отримає дієву соціальну модель сектору безпеки і, зокрема, військової організації держави,

за допомогою якої зможе відновити суверенітет над захопленими українськими територіями та сприятиме розбудові Великої України [21, с. 286–312].

Author details (in Russian)

ОСОБЕННОСТИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ГРАЖДАНСКОГО КОНТРОЛЯ НАД ВОЕННОЙ СФЕРОЙ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Виталий Чёрный

*Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского,
пр-т Воздухофлотский, 28, г. Киев-049, 03049, Украина,
e-mail: chvs15@ukr.net
д. филос. н., профессор*

Аннотация: *В статье анализируются факторы, которые негативно сказываются на демократическом гражданском контроле над военной сферой украинского общества и гражданско-военных отношениях в целом. Выходя из этого, делается вывод о необходимости уточнения содержания ряда понятий, которые касаются сферы безопасности, максимального заполнения пробелов, которые существуют в нормативно-правовых актах относительно рассматриваемой проблемы, создание оснований для наработки законодательной базы, которая будет способствовать формированию стабильных граждански-военных отношений и развитию мощной военной организации Украины. Особую актуальность, рассматриваемая проблема приобретает накануне принятия украинским парламентом Закона Украины “О национальной безопасности Украины”.*

Ключевые слова: *военная организация государства, военная сфера общества, демократический гражданский контроль, гражданско-военные отношения, сектор безопасности и обороны.*

Author details (in English)

FEATURES OF DEMOCRATIC CIVILIAN CONTROL OF THE MILITARY SPHERE OF UKRAINIAN SOCIETY AT THE MODERN STAGE

Vitaliy Chorny

*National University Defense of Ukraine,
28, Vozduhoflotsky av., Kyiv-049, 03049, Ukraine,
e-mail: chvs15@ukr.net
Doctor of Philosophy, Professor*

Abstract: *The article analyzes the factors that negatively influence democratic civilian control of the military sphere of Ukrainian society and civil-military relations in general. Therefore, it is concluded that there is a need to clarify the content of a number of concepts concerning the security environment, to fill the gaps that exist in the legal acts regarding this problem, to create the basis for the development of the legislative framework, which will facilitate the formation of stable civil-military relations and the development of a powerful military organization of Ukraine. Particularly relevant the problem consideration takes place on the eve of the adoption of the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine” by the Ukrainian parliament.*

Keywords: *state military organization, military sphere, democratic civil control, military-society relations, defense and security sector.*

Використана література

1. Актуальні проблеми реалізації політики національної безпеки України в оборонній сфері / [Ю. М. Романов, С. Ю. Щербина, Ю. О. Лешков та ін.]. Вип. 27. / за заг. ред. В. П. Горбуліна, д. т. н., академіка НАН України. Київ : ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. 192 с.
2. Ананьїн В. О. Силкові структури і громадянське суспільство: проблеми взаємовідносин. Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях. – Вип. 53. Київ : Український центр духовної культури, 2006. С. 255–262.
3. Андресюк Б. П. Актуальні питання впровадження цивільного демократичного контролю і забезпечення відкритості у військовій організації України. *Актуальні проблеми реформування сфери безпеки і оборони України* : матеріали міжнародної конференції (Київ, 11–12 травня 2005 р.) / Верховна Рада України, Міністерство оборони України, Женевський центр демократичного контролю над збройними силами. Національний інститут проблем міжнародної безпеки / за заг. ред. О. С. Бодрука. Київ : НІПМБ, DCAF, 2005. С. 91–96.
4. Баранівський В. Ф. Досвід цивільно-військових відносин країн світу / Баранівський В. Ф. // Баранівський В. Ф. Демократизація Збройних Сил України. Київ : “Центр практичної філософії”, 2001. С. 67–74.
5. Будаг’янц Л. М. Демократичний цивільний контроль як складова управління воєнною організацією України / Людмила Миколаївна Будаг’янц // Філософсько-методологічні проблеми військово-соціального управління / [Л. М. Будаг’янц, В. Є. Владимиренко, В. С. Чорний та ін.] / під заг. ред. Л. А. Ріпи. Київ : Вид-во “Роса”, 2005. С. 75–88.
6. Говоруха В. В. Державне управління цивільно-військовими відносинами в Україні: теоретичні засади та механізми : дис. ... кандидата наук з держ. управління: 25.00.01 / Говоруха В. В. Харків, 2001. 191 с.
7. Едманс Т. Цивільно-військові відносини у країнах – нових членах НАТО. *Реформування Збройних Сил України : пріоритети, передумови та перспективи* : за матеріалами міжнародних семінарів “Реформування Збройних Сил України. Потреби у змінах”, Київ, 14–15 лютого 2000 р. та “Відносини між збройними силами, суспільством і державою”, Київ, 22–23 червня 2000 р. Київ, 2001. С. 94–95.
8. Олійник С. Нова фаза у цивільно-військових стосунках. *Військо України*. 1995. № 3–4. С. 24–25.
9. Паламарчук В. О. Демократичний цивільний контроль над воєнною сферою в Україні. *Реформування Збройних Сил України: пріоритети, передумови та перспективи* : за матеріалами міжнародних семінарів “Реформування Збройних Сил України. Потреби у змінах”, Київ, 14–15 лютого 2000 р. та “Відносини між збройними силами, суспільством і державою”, Київ, 22–23 червня 2000 р. Київ, 2001. С. 86–88.
10. Фоу С. Цивільно-військова напруженість в Україні. *Військо України*. 1993. № 12. С. 18–24.
11. Храбан І.А. Цивільний контроль над збройними силами в демократичній державі (досвід США і проблеми України) : дис. ...кандидата політ. наук: 23.00.02 / Храбан І. А. Київ, 1999. 155 с.
12. Мак’явеллі Н. Флорентійські хроніки ; Державець / Ніколо Мак’явеллі / Пер. з іт. А. Перепаді ; Худож.-ілюстратор І. І. Яхін; Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. Харків : Фоліо, 2007. 511 с. (Б-ка світ. літ.). С. 448.
13. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19.06.03, № 975-IV

14. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.03, № 964-1V.
15. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993, № 3781-XII.
16. Про затвердження “Стратегії національної безпеки України”: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України”: Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004/ed20120608>.
18. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23.02.06, № 3475-IV.
19. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991, № 1932-XII.
20. Розбудова безпеки і оборони. Збірка матеріалів щодо Плану партнерських дій із створення інститутів оборони і безпеки (PAP-DIB) / за ред. Філіпа Х. Флурі, Вітлема Ф. ван Ікелена ; переклад з англ. О. Михалочко за участю К. Гломозди. Женева-Київ, 2006. 383 с.
21. Чорний В. С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку : монографія. Ніжин : ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2009. 368 с.
22. Чорна І. В. Дигіталізація як одна з тенденцій розвитку медіа галузі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 1. 2014. С. 76–81.
23. Чорний В. С. Реформування безпекового простору України як складова частина загального процесу системних змін. *Віче*. 2011. № 21. С. 15–18.

References

1. Romanov Y. M., Shcherbyna S. Y., Lieshkov Y. O. (2006). Aktualni problemy realizatsii polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainy v oboronni sferi [Actual problems of the implementation of the national security policy of Ukraine in the sphere of defense]. Kyiv, DP NVTs levroatlankyinform, 27, 192 [in Ukraine].
2. Ananin V. O. (2006). Sylovi struktury i hromadianske suspilstvo: problemy vzaiemovidnosyn [Power structures and civil society: problems of mutual relations]. Kyiv, Philosophical Almanac Multiverseum, 53, 255–262. [in Ukraine].
3. Andresiuk B. P. (2005). Aktualni pytannia vprovadzhennia tsyvilnoho demokratychnoho kontroliu i zabezpechennia vidkrytosti u viiskovii orhanizatsii Ukrainy [Topical issues of the implementation of civil democratic control and ensuring openness in the military organization of Ukraine]. Kyiv, NIPMB, DCAF, 91–96. [in Ukraine].
4. Baranivskiy V. F. (2001). Dosvid tsyvilno-viiskovykh vidnosyn krain svitu [Experience of civil-military relations of the countries of the world]. Kyiv, Center for Practical Philosophy, 67–74. [in Ukraine].
5. Budah'iants L. M. (2005). Demokratychnyi tsyvilnyi kontrol yak skladova upravlinnia voiennoi orhanizatsiiei Ukrainy [Democratic civilian control as a component of the management of the Ukrainian military organization]. Kyiv, Publishing House “Rosa”. 75–88. [in Ukraine].
6. Hovorukha V. V. (2001). Derzhavne upravlinnia tsyvilno-viiskovymy vidnosynamy v Ukraini: teoretychni zasady ta mekhanizmy [Public Administration of Civil-Military Relations in Ukraine: Theoretical Foundations and Mechanisms]. Kharkiv, 191. [in Ukraine].
7. Edmans T. (2001). Tsyvilno-viiskovi vidnosyny u krainakh – novykh chlenakh NATO [Civil-military relations in NATO new member states]. Kyiv, 94–95. [in Ukraine].
8. Oliinyk S. (1995). Nova faza u tsyvilno-viiskovykh stosunkakh [A new phase in civil-military relations]. Kyiv, Viisko Ukrainy, 3–4, 24–25. [in Ukraine].

9. Palamarchuk V. O. (2001). Demokratychnyi tsyvilnyi kontrol nad voiennoiu sferoiu v Ukraini [Democratic Civilian Control over the Military Sphere in Ukraine]. Kyiv, 86–88. [in Ukraine].
10. Fou S. (1993). Tsyvilno-viiskova napruzhenist v Ukraini [Civil-military tension in Ukraine]. Kyiv, Viisko Ukrainy, 12, 18–24. [in Ukraine].
11. Khraban I.A. (1999). Tsyvilnyi kontrol nad zbroinymy sylamy v demokratychnii derzhavi (dosvid SSHA i problemy Ukrainy) : dysertatsiia [Civilian control over the armed forces in a democratic state (US experience and Ukraine's problems): dissertation]. Kyiv, 155. [in Ukraine].
12. Machiavelli N. (2007). Florentiiski khroniky; Derzhavets [History of Florence. The Prince]. Kharkiv, Folio, 511. [in Ukraine].
13. Zakon Ukrainy “Pro demokratychnyi tsyvilnyi kontrol nad Voiennoiu orhanizatsiieiu i pravookhoronnyimi orhanami derzhavy”, vid 19.06.03, № 975-IV [The Law of Ukraine “On Democratic Civilian Control over the Military Organization and Law Enforcement Bodies of the State”]. (2003). Kyiv, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 46, 366. [in Ukraine].
14. Zakon Ukrainy Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy vid 19.06.03 № 964-1V [The Law of Ukraine “On the Fundamentals of National Security of Ukraine”]. (2003). Kyiv, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 39, 351. [in Ukraine].
15. Zakon Ukrainy “Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv” vid 23.12.1993, № 3781-XII [The Law of Ukraine “On State Protection of Court Workers and Law Enforcement Bodies”]. (1994). Kyiv, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 11, 50. [in Ukraine].
16. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 travnya 2015 roku № 287/2015 pro zatverdzhennya “Stratehiyi natsionalnoi bezpeky Ukrainy” [Strategy of National Security of Ukraine]. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. [in Ukraine].
17. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 veresnya 2015 roku № 555/2015 Pro rishennya Rady nationalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnya 2015 roku “Pro novu redaktsiyu Voyennoi doktryny Ukrainy” [On the new edition of the Military Doctrine of Ukraine]. – Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004/ed20120608>. [in Ukraine].
18. Zakon Ukrainy “Pro Derzhavnu sluzhbu spetsialnoho zv’iazku ta zakhystu informatsii Ukrainy” vid 23.02. 06, № 3475-IV [The Law of Ukraine “On the State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine”]. (2006). Kyiv, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 30, 258. [in Ukraine].
19. Zakon Ukrainy “Pro oboronu Ukrainy” vid 06.12.1991, № 1932-XII [The Law of Ukraine “On Defense of Ukraine”]. (1992). Kyiv, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 9, 106. [in Ukraine].
20. Philipp Fluri, Wim van Eekelen. (2006). Rozbudova bezpeky i oborony. Zbirka materialiv shchodo Planu partnerskykh dii iz stvorennia instytutiv oborony i bezpeky (PAP-DIB) [Partnership Action Plan on Defence Institution Building (PAP-DIB)]. Geneva-Kyiv, 383. [in Ukraine].
21. Chornyi V. S. (2009). Viiskova orhanizatsiia Ukrainy: stanovlennia ta perspektyvy rozvytku : monohrafiia [Military organization of Ukraine: formation and prospects of development: monograph]. Nizhyn, Publishing House “Aspekt-Polihraf”, 368. [in Ukraine].
22. Chorna I. V. (2014). Dyhitalizatsiia yak odna z tendentsii rozvytku media haluzi [Digitization as one of the trends in the media industry]. Library Science. Documentation. Informology, 1, 76–81. [in Ukraine].
23. Chornyi V. S. (2011). Reformuvannia bezpekovooho prostoru Ukrainy yak skladova chastyna zahalnoho protsesu systemnykh zmin [Reforming the security space of Ukraine as part of the overall process of systemic change] Kyiv, Viche, 21, 15–18. [in Ukraine].